

OSMANLI SANAYİ NASIL ÇÖKMÜŞTÜ?

Aydınlık Dergisi, 1 Aralık 2002

Yıldırım Koç

Osmanlı sanayii 19. yüzyılın ilk yarısında büyük bir çöküntü yaşadı. Sanayiinin bu çöküşünün ardından ekonominin diğer sektörlerinde de önemli sorunlar gündeme geldi. Osmanlı Devleti, özellikle 1838 yılında İngiltere ile imzaladığı Baltalimanı anlaşmasının ardından hızlanan bu süreçle birlikte, borçlanmaya başladı. Borçlanmanın hemen arkasından, Avrupa devletleri Osmanlı ülkesinde yaşayan azınlıkların koruyucusu rolüne soyundu ve farklı etnik unsurlardan (mozaik biçiminde) oluşan Osmanlı devleti çöktü. Çöküş sürecinin başlangıcı, Osmanlı sanayiinin çöküşüdür.

Bu konuda en önemli çalışmalardan biri 1939 yılında yayımlanmıştı. Tanzimat'ın 100. yıldönümü vesilesiyle bir komisyon tarafından **Tanzimat 1** isimli bir derleme hazırlandı ve yayımlandı. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in sunuş yazısını yazdığı bu değerli derlemede yer alan çok önemli yazılardan biri, zamanın İktisat Fakültesi Dekanı Ord.Prof. Ömer Celal Sarç'ın "Tanzimat ve Sanayimiz" yazısıdır. 1939 yılında yayımlanan bu değerli çalışma bir süre önce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeniden basıldı. Ömer Celal Sarç'ın makalesi (s.423-440), serbest ticaretin nasıl gelişmiş ülkeler lehine işlediğini ve Osmanlı sanayiinin gelişmiş ülkelerin ürünleriyle rekabet edemeyerek nasıl çöktüğünü çok açık bir biçimde göstermektedir.

Ömer Celal Sarç'ın yazdıklarına göre, 1847 yılında Bursa'da ipek sanayii bir çöküş içindedir. Birkaç sene önce Bursa'da 25 bin okka ipek harcayan 1000 tezgah varken, bu sayı 1847 yılında 75'in altına inmiştir ve harcanan ipek 4 bin tondur. "Osmanlı sanayiinin belkemiğini teşkil eden pamuklu imalatı, Manchester fabrikalarının ezici rekabetine maruzdur." "Mensucat ithalatının bu artışı, iplik imalatıyla beraber pamuk dokumacılığına da ağır darbe vurmuştur. İşkodra'da 1812'de 600 tezgah çalışırken 1821'de tezgahların sayısı 40'a inmiştir. Tırnova'da 1812'de 2000 dokuma tezgahı varken, 1830'da bunların mevcudu 200'den ibarettir."

Gümrük birliği sonrasında Türkiye'yi nelerin beklediğini öğrenmek isteyenlerin mutlaka okuması gereken yapıtlardan biri, Ömer Celal Sarç'ın 73 yıl önce yazdığı makedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile 1.1.1996 tarihinde girdiği gümrük birliğinin olumsuz sonuçları da aynı derecede tahrip edici ve hatta yıkıcıdır. Bu nedenle, gümrük birliğinin ilk yıllarında bu süreci destekleyen işverenlerin bir bölümü, artık gümrük birliği ilişkisinin gözden geçirilmesi gerektiğini dillendirmeye başlamıştır. Gümrük birliği sonrasında Türkiye'de sanayii kuruluşlarının mülkiyetinin önemli ölçüde uluslararası tekeli sermayenin eline geçmesi de günümüzün farklı sorunlarından biridir.

Avrupa ile "serbest ticaret" adı altında sermayenin koyduğu kuralların uygulanması, Osmanlı'nın çöküşünü getirmişti. Gümrük birliğinin 7 yıllık uygulaması da Türkiye'de krizlerin derinleşmesinde önemli etmenlerden biridir. Bu sürecin Osmanlı'nın başına gelen yolu izlememesi için izlenmesi gereken yol, emekten yana ulusalcı politikalar. Halkımız bunun zorunluluğunu ve kaçınılmazlığını, anlaşıldığı kadarıyla, biraz ağır bir bedel ödedikten sonra kavrayabilecektir.